

Allah’a Yakınlık Kavramı: Velayet-1

Dinde velayet ile; tasavvufta kurbîyet ile; antik felsefede faal akla kavuşmak ile; yeni felsefe-
de kendini var etme kavramı ile; bilimde münevverlik ile; sosyal hayatta ermişlik ile bilinen,
Allah’a Yakınlık gerçeğini anlamak ve yaşamak için oniki basamaklı bir fikir silsilesini dü-
şünmek ve bu oniki basamağı bir bütün olarak algılamak gerekir. Şöyle ki:

1) Önce varlığın mahiyetini ve varlıkla ilgili temel kavramları iyi bilmek gerekir. Bunlar için-
de en başta *kurbîyet ve mazhariyet* gelir; ikinci olarak *vahidiyet ve ehadiyet* gelir. Daha sonra
varlığın iki farklı yansıması olan bu gerçekleri bilmek; onları kendi akıl ve kalbimizde yaşa-
mak daha sonra her şeyin ruhu olan *mutlak birliğe inanmak* gelir.

Velayet bir şeye yakınlık, bir şeyin hemen ardında olmak demektir. Çocukların velisi onlara
en yakın kişi demektir. Bu zat velidir dediğimizde Allah’a yakın biridir manasına gelir. Fakat
çoğunlukla bu yakınlık dikey ve fizikî olarak veya metafizik âleme geçiş ve o âlemi bilmek
diye anlaşılır. İşleri yönetenlere de vali denilir; çünkü işin idarecisi o işe en yakın ve ehil kişi-
dir. Evet, geçmiş ve geleceği de içine alan metafizik âleme geçiş, insanı bir derece bu maddî
sınırlı şahadet âleminde kurtarır. Metafizik, soyut boyutta varlığın manası, özü ve neticeleri
net görüldüğünden metafizik âlem Allah’ın katı (indellah) ile ifade edilmiştir.

Evet, Allah mekândan münezzehtir. O, gayb âleminde etkin olduğu kadar şahadet âleminde de
etkindir. Gayb ve şahadet, geçmiş ve gelecek, madde ve mana, dünya ve ahiret onun için iki el
gibidir.

Bu metafizik âleme açılıma velayet-i suğra (küçük İlahî yakınlık) denilir. Ki çok az insan ger-
çek manada bunu başarır. Bu yolda ilerlemeye *tasavvuf* denilir. İkinci ve daha geniş bir yol
var. O da şahadet âleminde, dünyada, hayatta hatta maddede İlahî tecellileri ve etkinliğini
görmektir. Buna ise, velayet-i kübra (büyük İlahî yakınlık) denilir. Bu yol peygamberlik yolu-
dur. Bu yol genele şamildir; hayatın gerçekleri içinde gerçekleşir; herkes bu yolda gidebilir.
Bu yolda keşif ve keramet gibi olağanüstülükler fazla olmaz. Sahabelerin çoğu bu yolda git-
mişlerdir. Bunlar yanında her iki yolu ve her iki âlemi eşit gören, onları birlik içinde algılayan
ve yaşayanların velayetine ise, velayet-i vusta (orta velayet) denilir. Bu yol Muhammed, Ali
ve onların izinde giden Ehl-i Beyt yoludur. Asıl kurbîyet ve asıl mazhariyet yani gerçek ma-
nada Allah’ın yakını olmak ve varlığın birer hazineleri olan Allah’ın isimlerine mazhar olmak
bu üçüncü yoldadır. İbn Arabî’nin velayet nübüvvetten üstündür sözü bu üçlü ayrıma dayanı-
yor. Nitekim velayet Allah’tan bilgi almak demek olan nübüvveti bir derece içerdiği gibi;
nübüvvet de en geniş manada velayeti içeriyor. Bu yakınlık, dikey ve fizikî yakınlık demek
değildir. Metafizik açılımlardan ziyade yatay ve geniş alanda mazhariyettir. Dinî hakikatleri
sonsuz olarak bilmek ve yaşamaktır. Bediüzzaman Said Nursi Mesnevi-i Arabîde ve 24. Söz-
de bu yakınlığı şöyle tarif ediyor:

2) “Allah sana yakındır; fakat sen ondan uzaksın. Çünkü Allah seninle beraber olduğu gibi, bütün insanlarla da beraberdir. O, bütün insanlarla beraber olduğu gibi, bütün hayvanlarla da beraberdir. O bir bütün olarak bütün canlılarla birden beraber olduğu gibi, her bir canlı birey ile de beraberdir. O, bütün canlı bireylerle beraber olduğu gibi diğer bütün varlık katmanlarıyla ve âlemleriyle de beraberdir. En geniş varlık katmanından ta atomlara kadar, ta kuantum parçacıklarına kadar; ta bütün ruhaniyat ve maneviyata kadar, hatta vehim ve hayalinin gitmediği bütün âlemlere kadar O her şeye yakındır ve her şeyle beraberdir.

İşte eğer kendi açımdan ve gerçek manada Allah’a yakın olmak istiyorsan bireysel varlığından geçer; yatay ve dikey olarak bütün insanların Rabbi diye Allah’ı bilir ona yaklaşırsın. Sonra ruhen soyutlanıp bütün canlıların Rabbi diye ona yanaşırsın. Bu şekilde yetmiş bin¹ perde denilen yetmiş bin mertebe vardır. Asıl velilik ve yakınlık bütün bunları geçmekleedir. Çünkü Allah senin yanında olduğu gibi; her şeyin de yanındadır. İşte eğer sen kendi yanında olmanın çıkıp onun yanında olmak istiyorsan senin de Onun gibi; her şeyin yanında olman gerekir. Bu mertebeden sonra da önüne sayısız manevi mesafeler çıkacaktır. Mesela olabilirlikten (imkândan) geçtikten sonra gerçek varlık demek olan vacip (olmazsa olmaz) varlık mertebesi gelir. Evet, sonsuz manevi uzaklıkla beraber sonsuz derecede her şeye yakın olan bir zata kavuşmak kolay değildir. Çünkü o mertebeye çıkmakta binlerce perde ve aşama vardır. O perde ve mertebelerden geçip de yolda yanıp ölenler çoktur.

İşte eğer gerçek böyle ise, sen sendeki küçüklük, darlık, sınırlılık ve bireysellik ile ifade edilen kişisel uzaklığını yok et ki o sonsuz ve gerçek varlık ile beka ve ölümsüzlüğü bulasın; Onun sana olan yakınlığı, senin ona yakınlığına dönüşsün.”

Demek fizikî ve dikey olmayan Allah’a yakınlığın manası ve hakikati bu iken; maalesef biz, her kavramı zihnimizde somutlaştırdığımız için; meseleyi adeta putperest müşrikler gibi anlamışız. Burada bu yanlışımızın farkına varmak ve bu yakınlık gerçeğini biraz daha iyi anlamak için Peygamberimizin mucizevî olarak ifade ettiği birkaç deyimî açıklayacağız ki o sonsuz manevi yolculukta bize ışık ve fener olsun. Şöyle ki:

3) Sübuhatü wechillah.. Lâfzen Allah’ın yüzünün ter damlaları demek olan bu tabir, Allah’ı maddileştirmekten tenzih için, sözlüklerde Allah’ın tecellisinin nurları diye çevriliyor. Burada bizim bilimsel ve etimolojik olarak bu kavramı bir derece deşmemiz gerekiyor. İşte:

Arapça kök olarak sebaha-yesbehu yüzmek, hızlı hareket etmek demektir. Kur’anda gezegen ve güneşlerin yörüngelerinde hızlı hareketleri için de bu fiil kullanılıyor.. Ayrıca bu deyim uzayı bir deniz, yıldız ve gezegenleri onda yüzen balıklar olarak tasvir eden bir istiaredir. Ve gerek yüzmek gerek hızlı hareket etmek manasından dolayı Allah’ı eksiklik ve kusurlardan pak bilmek ve böyle bir göreve hemen koşmak manasında namaz ve zikre tesbih denilmiş; sonra bu münasebetle tesbihat ve zikirde kullanılan boncuk tanelerine ve dizgesine sübha ve tesbih denilmiştir.

Said Nursi ve Fahreddin-i Razi gibi Ehl-i Sünnet âlimleri kitaplarında Allah’ın niteliklerini somut tabirlerle anlatan ayet ve hadisleri tevil eder; bunlar birer benzetme ve teşbihtir der. Özellikle Kur’anda sıkça geçen **Allah’ın yüzü** ifadesi için onun öz varlığı, demektir, der.

¹ Yetmiş sayısı burada çokluk manasına gelebilir.

Çünkü Allah nuranidir; nuranî şeylerin yüzü onun öz varlığı demektir. Güneşin yüzü onun öz varlığı olduğu gibi. (İşarat'ül-İ'caz ve Kızıl İcaz..)

Tevile karşı çıkan İbn Teymiyye ve Selefi ekolün birçoğu Allah'ı ve Allah'ın yüzü tabirini somut olarak algılar ve Allah'ın yüzünde ter damlacıkları olur diye inanırlar. Lisanül-Arap denilen temel lügat kitabı bu yanlış anlaşılmayı önlemek için ısrarla ve tekrarlar *Sübuhatü weçhillah* İlahî tecelli nurları demektir diyor. Bu hadisin izahında başka bir rivayete dayanarak *bu vecih tecellileri nur ve nar yani ışık ve ateş olarak görünür*, der.

Evet, gerçek varlık, sonsuz ve soyuttur; fakat tecelli edince yani yüzünü gösterince ışık ve ateş olarak gerçekleşiyor. Milyarlarca güneşi ve milyarlarca galaksiyi ve kuasarlara düşündüğümüzde bu tecellilerin bir kısmını görür, bilir ve anlarız.

4) Kelam ilminde Vacibül-Vücut (varlığı aşkın ve zorunlu olan) deymi ile ve Kur'anda Hakk kavramı ile ifade edilen bu aşkın, yetkin, sonsuz varlığın iki tarz yansıması, görünmesi ve bilinmesi vardır. İlahî varlığın bu sonsuz ve aşkın haline Vahidiyet denilir. Vahidiyet, mutlak birlik, sonsuz varlık, soyut-somut her şeyi içine alan mutlak kudret demektir.

Bireysel varlıklar adeta sonsuz ve dağınıktırlar; nasıl tek bir gerçeklik ve birlik ile ifade edilir, gibi bir soruyu Kur'an şöyle cevaplıyor:

Gerçek ve mutlak manada varlık birdir; Ona Allah deriz. Allah kerem ve rahmeti ile göreceli ve görevli olarak var ettiği bütün tecellilerine bir kimlik ve isim veriyor. Eğer göreceli ve görevli yönleri ile Allah'ın varlığından ayrı olan bu varlıklar, düzene ve bütünlüğe aykırı giderlerse Allah kahhar ismi ile onları yine birlik ve düzen içine koyar. Nitekim Kur'anda *vahid* ve *kahhar* isimleri daima beraber kullanılmış; tekrarlar *El-Vahidül-Kahhar* denilmiştir. Kahhar kelimesi yok eden ve azap veren manasında değildir. Yalnızca, gerektiğinde zor kullanarak birliği sağlayan demektir. Kahraman kelimesi bu kökten gelir. Çünkü kahraman kopuk ve dağınık işleri birleştirmekle başarılı olan demektir.

Aslında bizim azap dediğimiz gerçeklik, kişi istemediği halde Allah'ın birliği ve bütünlüğü sağlamak için güç kullanmasıdır. Demek azap özü itibarıyla kişi tarafından istenmeyen bir nevi güzelliştir. Demek kahr, mutlak yokluk ve işkence değildir.

5) Dinde bu sonsuz birliğe vahidiyet denilir. Bu mertebeyi, bu aşkınlık ve sonsuzluk boyutunu idrak için dinde *tesbih* ve *sübbhanallah* deymi vardır. Akıl ve kalb daha çok bu mertebe ile mutmain olur. Bu sonsuz algıya, anmak ve bunun sayesinde bağlantı kurmak manasına gelen zikir denilir. Biz sınırlı ve somut bir varlık olarak bu mertebeden çok uzağız. Fakat o mutlak varlık, bütün kemalatı ve nimetleri içerdiğinden bizim istifademiz ve göreceli manaların gerçekleşmesi için sınırlı bir çapta özel olarak mahiyet bölünmeden tecelli eder. İnsana sayısız nimetler, dostluklar ve güzellikler olarak görünür. Bu özel yansımaların dindeki isimleri *ehadiyet tecellileridir*. Burada bu tecelli, kozmos olur, ekoloji olur, ermiş bir insan olur, sonsuz nimetler olur. Bu boyut daha çok nefse bakar. Buna da doyma ve memnuniyet manasında şükür denilir. Bu manada nimet ve tecelliler somut olduğundan ve nefis ancak somut şeyleri algıladığından şükür daha çok nefse bakar. Zikir ve bağlantının daha çok kalb ile olduğu gibi..

Evet, Arapçada yaratma manasına gelen *halk etme* fiili etimolojik olarak Allah'ın sonsuz olan ve şekli olmayan o aşkın varlığının tecellilerine şekil vermesi, kullanılabilir ve yararlanılabilir

hale getirmesi demektir. Galiba yaratmak, Türkçede etimolojik yönüyle bu manaya gelir. Evet, yaratmak sonsuz varlığı yarmak, kullanılabilir hale getirmek; onu yararlı ve yar yapmak demektir. Mesnevi-i Arabî’de bu 5. bentte anlatılanları ifade eden özet ve önemli bir cümle var: *Tesbih bizim Allah’tan uzaklığımızın ifadesidir; hamd de Onun bize yakınlığının ifadesidir.*

İslamda uzaklık ve yücelik makamına tenzih denilir; tesbih kelimesi ile ifade edilir. Nimet ve yakınlık makamında Allah’ı algılamak, onun sonsuz rahmetinden istifade etmek makamına da teşbih denilir; hamd kelimesi ile ifade edilir. Ayetel- Kürside birinci merteye için ulviyet, ikincisi için azamet tabirleri kullanılmıştır. *We huvel-aliyyul-azim*: (O aliyy ve azimdir) denilmiştir.

Bu iki makamı sonsuz soyut çerçevede birleştirmeye kibriya ve hakkaniyet (kusursuzluk ve gerçeklik makamı) denilir. Bu makam, kıyam ile ifade edilen maddi durumu ve secde ile ifade edilen manevi soyut durumu birleştirmektedir; rükûdur. Bu denge durumuna İslam ve rahmet çizgisi de denilir. Peygamberimizin (a.s.m.) âlemlere rahmet olmasının manası budur. Yoksa bütün peygamberler varlık ve hayat için birer nimet ve rahmettirler. İslamiyet bu canlı ve dengeli orta yolu gerçekleştirdiği için Kur’an ehl-i kitaba *Rükû edenlerle beraber rükû edin*, diyor.² Ve eğer bu birlik ve denge durumu ele geçmiyorsa insan maddeyi ve sınırlıyı değil de soyutu ve sonsuzu tercih etmeli. Onun için hadiste *Kulun, Allah’a en yakın olduğu durum secde halidir*, denilmiş. Çünkü secde insanın sınırlı somut varlığını bırakıp sonsuz soyut ve yüce varlıkta yok olmasıdır.

Aşk, hamd ve teşbih makamıdır; bir nevi diriliş ve kıyamdır. Şefkat nezih olduğundan tenzih makamıdır; karşılıksız ve fedakârane olduğundan bir nevi secdedir. Onun için Bediüzzaman, *Şefkat yoluyla Allah’a yaklaşmak, aşk yoluyla yaklaşımdan daha geniş, daha problemsiz ve daha nettir*, diyor. Çünkü âşık için sınırlı ve somut bir maşuk gerekiyor; sınırlı ve somut bir yolda ise, birçok badireler insanın önüne çıkabilir.

Hatta denilebilir ki; iptidai insanlar, aşkınlık ve sonsuzluk manalarını tam anlamadığından; ehadiyet tecellisi olan her şeyi bir ilah (mabud) olarak algıladıklarından varlıkların başına El veya The kelimelerini koymuşlardır. Samilerde El kelimesi Allah demek olduğu gibi; Hind-Aryenlerde de The edatı Allah demektir.

İnsanın nefsi ve nimetler isteyen diğer duyguları eğer körelmemişse bütün varlık âlemini bir saray, bir sergi, bir sofraya yapan Allah’ın rahmetini tadabilse ve o rahmetin antika eserlerini güzelce takdir edebilse yani gerçek manada şükredebilse ve memnun kalsa, bu şükür ve hamd dairesi içinde Allah’a yakınlık, sadece soyut ve manevi olarak seyr u sülûk yapanların yakınlığından daha gerçekçi daha engin ve daha lezzetli olur..

Bu şükür yolunda gidenler, bazen musibetlerle ve şerlerle karşılaşır. Fakat eğer bunları *sübhaniyet* ile ifade edilen aşkınlık ve sonsuzluk çerçevesinde düşünseler, sonsuz algıya sahip olan kalbin terazisiyle tartabilseler, aklın ölçekleriyle değerlendirebilseler, o musibetler de nimete inkılâp ederler. Kur’an bu mertebeye *aklı kullanmak* diyor. Yani fikir ve akıl eğer sonsuzluk ve sonsuz nimetleri bilir; o çerçevede musibetleri değerlendirse insan, gerçek manada

² Bakara, 43

Allah’a yaklaşmış olur. Onun için genelde *sübhānallāhi ve bi-hamdihi* (hamdle beraber tesbih) deymi kullanılır. **Hulasa**, Fikir, zikir ve şükür, temel ve esas üç sacayağıdır.

6) Kur’an birkaç yerde bütün bu irfanî birikimi mucizevî olarak herkesin anlayabileceğı bir ifade ile anlatıyor. Bu birikimi bilmek ve yaşamak için üç şart söylüyor. Ve bu üç şartın da gerçekten olup olmadığını iki duygunun varlığıyla test ediyor. Bu üç şart şudur:

a) Sonsuz ve soyut varlık demek olan Allah’a iman etmek. **b)** Bu varlığın somut bir yansıması olan hayatın kesintisiz olduğuna yani ahiret ve dirilişe iman etmek.

c) Bu iki hakikatin insanda oturması, yaşanması ve gerçekleşmesi demek olan amel-i salih yapmak. Deyim olarak bu kelime yararlı işler demektir. Başta ibadet olmak üzere insanın bütün olumlu işleri manasına gelir.

Bu üçlü gerçeğin olup olmamasını da şu iki imtihanla test ediyor:

- Gelecekten korkmamak.. Demek eğer insan korkuyorsa bu, gerçek manasıyla Allah’a iman etmemiş, ona dayanmamış manasına gelir.

- Başta kayıplar olmak üzere hiçbir şeyden dolayı üzüntü çekmemek. Yani eğer insan kendi kayıplarına üzülyorsa bu üzüntü, bütün nimetleri barındıran âlem manasına gelen ahirete tam iman etmemesi manasına gelir. Bu şartlar ve bu iki test, sadece Müslümanlara has olmadığından yani bütün insanlık için geçerli olduğundan ayet o gün bilinen bütün dinleri eşit tutmuştur. Zaten Allah’a yakınlığın bir çaresi, insanın din milliyetçiliği tarzında dar ve bencil düşünmemesidir. Ayet mealen şöyle diyor:

Müslümanlardan, Yahudilerden, Hristiyanlardan, Sabiilerden kim Allah’a (Sonsuz ve Yetkin bir Yaratıcıya) ve ahirete (ebedî, tükenmez hayata) inanırsa (yani kalbinde hiç şüphe olmazsa; imanından emniyet ve güvende ise) ve pratikler olarak yararlı işler yaparsa o kişi ne gelecekte korkar ne de geçmişte kaybettiklerine üzülr. (Bakara, 62)

Bu gibi ayetlerin dizaynı bize der ki: Hz. Muhammed, müşrikler ona hakaret ettiler, diye çok üzüldü; fakat zamanla özellikle Mirac hadisesinden sonra sonsuzluğu ve her şeyin mahiyetini bilmekle bu üzüntüden kurtuldu. Demek onun velayeti demek olan miraca çıkması zaman almıştır. **Sadece İnsan** kitabımız içinde yayınlanan Yunus suresi tefsirine bakabilirsiniz. Burada ayet 62’de şöyle deniliyor: *İyi bilin ki; Allah’a yakın kişiler (evliyaullah) ne korkar, ne de üzülrler.* Evet, gerçek nimet ve kemalat olan varlığın sonsuzluğunu bilen ve tadan ve kayıp ve yokluğun olmadığını anlayan ve hisseden insan ne korkar ne de üzülr.

7) Miraç Denilen İlahî Yakınlık

Miraç kelime olarak dolana dolana helezonik yükseliş veya yükseliş aracı demektir. Görünen ve görünmeyen fizik ve metafizik âlemleri ilgilendiren bu ontolojik kavramı üç aşamada şöyle anlayabiliriz:

a) Bu meselede birinci özne Allah’tır. İnananların çoğunun bildiği gibi Allah madde ve mekândan, şekil ve biçimden münezzehtir. Kelam ilmi tabiri ile O (c.c) mücerrettir. Kur’an Allah’ın varlığının bu boyutunu şöyle tarif ediyor:

Allah gökleri ve yeri çok güzel bir şekilde yaratandır. (Demek onun şekli olamaz.) Hiç onun evladı olur mu? (Demek o maddi değildir.) Çünkü onun eşi hiç olmadı. (Demek madde ve somut nesneler diyalektik süreç (cem-i ezdat) ile oluyor.) Allah ise, her şeyin yaratandır. (Her şeyin biçim ve şeklini yaratandır.) Çünkü her şey, Allah'ın sonsuz ilminin yazılımı, form ve takdiri ile varlığa geliyor. (6/101)

İşte bu sonsuz Allah'tır, geliştirmek için zıtlarla ve somut yaradılışla siz insanları ve varlığı geliştiriyor. (Rububiyet) Evet, Allah, zıtları ve sınırlı yaradılışı terbiye için var etmiştir. Demek yalnızca Ona tapılır; çünkü başka her şey, onun kudretiyle şekil almış sınırlı şeylerdir. Artık sadece Ona ibadet edin. Çünkü O, her şeyi koruyan ve yönetendir. (6/102)

O sonsuz ve soyut olduğundan gözler Onu göremez. Fakat O, gözleri görür. Latif ve habir sadece O'dur. (6/103)

Latif kaba ve somut olmayan demektir. Öz varlığı ilmî olan demektir. Fakat aynı zamanda O habirdir de.. Yani O, bu sonsuz soyut bilgisini gerçekleştirmede ve somutlaştırmada çok usta ve üstündür.

b) Miraç meselesinde ikinci özne, bir insan olan Hz. Muhammeddir. Bu da insan olarak, böyle sonsuz ve soyut bir varlığı göremez. Ayrıca bütün kozmosu geçmesi için zaman ve hız sınırları yetmez. Ve ayrıca Allah mekândan münezzeh olduğundan onu görmek için mesafe kat etmek gerekmez. Peki, bütün bu gerçeklere rağmen rivayetlerin tasvir ettiği miraç hadisesinin manası nedir?

Varlığın ve dinin bu bilinmezini anlamamız için kadim geleneklerden gelen bazı şifre sözlerin açılımını anlamamız gerekir; şöyle ki:

Allah vahidiyet ve letafet itibarı ile görünmez. Fakat külliyet ve kanuniyet üzere sayısız noktalarda farklı çaplarda ehadiyet tecellisiyle görünür, ilgilenir; peygamberle evrensel manada, varlıklarla şahsi manada konuşur. **Hz. Muhammed miraçta Allah'ı gördü**, sözünün manası bu ehadiyet tecellisiyle Allah'ı gördü demektir.

Nitekim Bediüzzaman Miraç Risalesinde bu meseleyi cilve-i ehadiyet olarak Allah'ın zatıyla görüştü şeklinde izah ediyor. *Cilve-i ehadiyetle Zat-ı İlahiyi gördü*, diyor. Bu ifade bütün esma ve sıfatın, bütün ilim ve kudretin en geniş çapta müşahhas bir temsiliyle görüştü, demektir.

c) Eğer insanın bu cilveyi görmesi için bütün kâinatı ve gayb âlemini gezmesi mi gerekiyor, gibi bir soru sorulursa, **cevap** şudur: Hayır, Hz. Muhammed fizik olarak hiçbir yere gitmedi. Belki geçmiş ve geleceğiyle zahir ve batınıyla bütün kâinat ona gösterildi, ona yaşatıldı, bütün kâinatın bütün âlemlerinin mahiyet ve manası ona bildirildi, gösterildi, yaşatıldı. Bunların içinde asıl gerçeklik ve varlık olan Allah'ı ve isimlerini en geniş şekilde gördü, sonsuzluğu anladı, Allah'tan bütün insanlığı kurtaracak emirler getirdi.

Bu meseleyi biraz daha anlamak için şu beş söz üzerinde düşünelim: -Miracın mahiyeti velayet demek olan İlahî yakınlıktır. -Miraç âlem-i gaybta ruhanilere ve meleklerle gösterilen bir Mucize-i Ahmediyedir. -Miraç gösterdi ki; en büyük velayet nübüvvettedir. -Miraç âlem-i imkândaki bütün varlık âlemlerini müşahade etmek, onların mahiyetini ve manasını anlamak ve en sonunda âlem-i vücuba varmaktır. (Bu beş söz için 31. Söz'e bakabilirsiniz.)

Hız. Peygamber imkân âlemindeki mesafeyi bitirdi; yer kalmadığından bir ayağını öbür ayağının üstüne koydu. (Kadı İyaz, Şifa-i Şerif) Yani imkân dairesi zıtlardan oluşuyor. İnsanın sağ ve sol ayakları bu zıtların en zirve numunesidir. Zıtlar dünyasında ise, sonsuzluk olmaz. Fakat insan, ruhen ve kalben sonsuzluğu anlayabildiğinden vücub âlemine temas eder. O âlemde madde ve mekân olmadığı için diyalektik sürecin bir ürünü olan ayaklarının birini ötekinin üstüne koyar.. Evet, kim bu dünyada dahi zıtları, sağ ve solu sonsuzluk, tevhid ve mana potasında *bir* yapabilse, o ulûhiyet ve vacip varlığı anlar; hatta kalben görebilir. Demek bütün bunlar bilindikten sonra artık miraç ruhanî miydi, yoksa hem ruhanî hem maddi miydi veya bir insan nasıl bu sonsuz mesafeyi kat edebilir, gibi tartışmaların gereği yoktur.

Fethullah Hoca miraç için şöyle der: *O (a.s.m) bu makamda beşeriyetten çıktı. Bu makamda ona beşer, diyemeyiz. Çünkü o, sonsuzluğu yakaladı, madde ve zıtların dünyasından çıktı. Bu makamda ona ilah da diyemeyiz.*

Çünkü Peygamber kuldur; sonsuz olamaz; sadece sonsuza entegre olur. Nitekim ibadet kelimesinin manası, birinin başkasına tabi olması demektir. Köleye abd denilir; çünkü köle daima efendisine tabidir.³

8) Besmele, insanlığın miraca çıkmasının hattı ve ipidir. (14. Lem'a)

Biz daha önce besmele tefsirini yazdığımızdan işi ona havale edip burada sadece 5 nüktelerini kısaca yazacağız; şöyle ki:

Be ile demektir. Mana ve kavram olarak nedensellik denilen sebeplere başvurmak, onların vasıtasıyla yükselmek manasını verir. Evet, Arapçada sebep yol demektir. (Kur'an, 18/85)

İsim somutlaşmış, sınırı ve niteliği belli olmuş ilim alanı ve ilim dalı demektir. İnsana bir isim verildiğinde artık o da bilinebilir ve nitelendirilebilir, manasına gelir. Dinî manada bu kelime, Arapça veya İbranice kutsal sözcüklerden ziyade bilim dalı ve bilimsel alan demektir.

Demek kim daha çok biliyorsa, o daha çok esmaya mazhar olur. Kim bütün kâinatı ve varlığı biliyorsa o ism-i azama mazhardır. İsm-i azama mazhar olmak ise, en büyük velayet makamıdır.

Allah.. Sözlüklerde bu kelimenin kökü olan ilah, mabud (tapılan) veya bilinemeyen varlık manasındadır, denilir. Başına El takısı konup Yaratanın özel ismi olmuştur. Evet, bu iki mana

³ Bu yazının hacmi miraç hadisesinin bütün olaylarının yorumunu verecek kadar geniş değildir. Sadece namazın elli farzdan beşe inmesinin ve bu konuda Musa'nın Muhammed'e akıl vermesinin manasını yazmakla yetineceğiz; şöyleki:

Miraçta önce elli vakit namaz farz kılınır. Sonra, Musa'nın tavsiyesiyle, beş vakte indirilir.

Ben, bazı muhaddisler gibi, önce miraç hadisesinin bu kısmını kabul etmiyordum.. Fakat Risale-i Nurda şu gelen cümleyi görünce, konuyu anladım. Daha önce de Tivratta Musa'nın, şeriati ve zahiri yasaları temsil ettiğini görmüştüm. Risalelerdeki cümle şudur: *Miraç batinen velayettir. Zahiren risalet ve şeriattır.* Bu takdirde, yukarıdaki hadisin manası şöyle olmuş olur: Batinen ve velayet itibarı ile aslında herkes günde elli vakit de namaz kılsa, yine Allah'ın sonsuz nimetlerine karşı şükrünü eda edemez. Fakat bu durum, zahire göre, beşeriyetimize göre, yasalara göre zorlaşabileceğinden Allah, şeriati temsil eden Musa (şariat yasası) ile namazı beş vakit olarak kabul etmiştir. Ve hadisin sarahatiyle, her haseneye on sevap vererek yine elli vakit olarak bizden kabul ediyor. Hulasa, gayb âleminin literatürü ve dili farklıdır. Rüya dili gibi yorum ve izah ister. Fakat gelin görün ki, o âlemlere karşı ya gözümüz kapalıdır veya baygın düşmüşüz veya uyanık olduğumuzu sandığımız halde aslında uykudayız.

doğrudur. Çünkü ancak sonsuz olana tapılır ve sonsuz olan varlık, gerçek manada bilinemez. Çünkü bilğimiz bir şeye sınır çizip ona tanım getirmek şeklinde gerçekleşir. Mantık ilminde tanıma had denilir. Had ise sınır getirmek demektir. Hudut da bu kelimenin kökündendir. *Kendini bilen Rabbini bilir* sözünün manası budur. Yani insan sanal bazda kendi duygu ölçekleriyle Allah'ın sınırsız isimlerine bir sınır çizer, bu şekilde onu anlar; daha sonra kendi niteliklerinin sanallığını görür, onların bencilliğinden ve sınırlılığından kurtulmaya çalışır, gerçek veli olur.

Peki, Allah soyut ve sonsuz ise bu maddi kâinat ve oluşumlar nedir; Allah'ın ortağı mı, yoksa onun görüntüsü mü, diye sorulursa, Kur'an, bunu **Rahman** kavramı ile cevaplıyor. Kur'an bütün bu maddi somut oluşumlar Allah'ın rahmaniyetidir diyor. Allah kelimesi, Onun âlemi (özel ismi) olduğu gibi; Rahman da onun özel ismidir, diye bildiriyor. Soyutluk ve somutluk Allah'ın binbir güzel isimlerinden sadece iki niteliktir diye bizi uyarıyor: *Ona ister Allah deyin, ister Rahman deyin, bütün güzel isimler onundur.* (İsra, 110)

Rahim.. Bu kelimenin gerçek manasını anlamak için Rahmanın manasını biraz daha incelememiz gerekiyor. Rahman, Allah'ın kanun ve düzen tarzında kendi soyut niteliklerini somutlaştırması yani yaratması demektir. Bu kavramda dünya ahiret, kâfir mümin eşittir. Rahim ise, Allah'ın özel müdahale ve tecelli ile kulları ile özel olarak ilgilenmesidir. Velayet Rahmandan ziyade Rahim ismine bakar; çünkü veliler, özel ilgi, keramet ve harikalıklara mazhardırlar. Peygamberlik ise, hem Rahmana dayanır; kanun, bilim ve düzendir; hem Rahim ismine dayanır, metafizik açılamdır, İlahî mucize ve inayetlere mazhariyettir.. (İnayet kavramı itina kelimesinin köküdür. Allah'ın ekstra ilgilenmesi demektir.)

İşte eğer bu sırrı anlamışsan Kur'an vahyinin neden Rahman ismine dayandığını, Peygamber ve Sahabelerin özel durumlarının ise Gafur ve Rahim ismine dayandığını anlarsın. (Bu konudaki Kur'an ayetlerini karşılaştırmak gerekir.)

Gerek kanuni olsun, gerek özel ve manevi olsun, Allah'ın bütün tecellilerine **rahmet** denilir. Adeta bütün kâinat, bütün dünya, bütün insanlık bir rahmettir; İlahî bir şefkattir. Çünkü Allah soyut ve sonsuz varlığıyla hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, hiçbir şeyi yaratmayabilir; hiç vahiy ve ilham göndermeyebilir. Demek onun ilgilenmesi ve yaratması saf rahmettir.

Bu sır içindir ki *Sübhaner-rahman* değil de *Sübhanallah* denilir. Çünkü Allah, ancak soyut ve sonsuz olarak yücedir; tenzih makamındadır. Bu münezzehiyet ile beraber somut yaratılıştaki birçok kemalat ve olgunluklar var olduğundan; Allah eşyayı ve benlikleri yaratıyor; vahiy ve emriyle onlarla ilgileniyor; bütün isimlerim güzeldir, diyor. Demek Besmeledeki bu beş mana âlemini eğer anlar ve yaşarsak biz de Allah'a, manaya ve gerçeğe ermiş oluruz.

9) Allah'ın İsim ve Sıfatları

Maalesef insanların çoğu yeteri kadar dile, bilimsel konulara ve sağlıklı bir muhakemeye sahip olmadığı için bu temel hakikatleri mekânsal olarak algılıyor. Bu somut maddi varlığın ötesinde isimler, onun da ötesinde sıfatlar onun da ötesinde zat-ı İlahî gelir, diye inanıyorlar. Hâlbuki soyut ve somut halleriyle gerek bu temel nitelikler ve gerek farklı âlemler, mekân olarak birbirinin ötesinde değiller; varlığın bütünlüğü gereği hepsi iç içedirler; sadece belli nesneler ve alanlarda yoğunlukları ve çapları değişiyor.

Kur'an Allah'ın sıfatları tabirini kullanmıyor. Çünkü sıfat nitelik demektir. Bu da sınırlı olmayı çağrıştırdığı için bizim sıfat dediğimiz yaradılışın asıl damarlarına sıfatlar değil de isimler diyor. Rızka, rahmete ve şifaya isim dediği gibi.. Yani Allah sonsuz, soyut ve bütün yetkinliklere sahip gerçek varlıktır.

O istediği gibi tek bir realite veya kombine realiteler olarak tecelli eder; biz bu tecellilere isimler diyoruz. Onun için İbn Arabî gibi varlığın mahiyetini çok iyi bilen arifler, bizim söylediğimiz Şafî, Rezzak, Kerim gibi sözcükler, isimlerin isimleridir; Allah'ın asıl isimleri somut tecellilerdir, diyorlar; varlığın birliğini savunuyorlar.

Nitekim İşarat'ül-İ'caz tefsirinde denildiği gibi Ehl-i Sünnete göre isim ve müsemma birdir. Fakat fiili isimler somut ve sınırlı olmaları hasebiyle gayrdırlar. Bu takdirde Kur'anda sıkça kullanılan *Allah'tan gayrı şeyler, min dunillah, Allah'tan başka şeylere tapmayın*, gibi ifadelerin manası şöyledir:

Allah sonsuz, soyut ve yetkin varlık demektir. Ve ancak buna tapılır. Onun yansıması ve yaratması olan diğer varlıklar ise sınırlı ve bir derece somut olduklarından onlara tapılmaz. Onun için Kur'anda hiçbir yerde Rezzaka veya Rahime ibadet edin gibi ifadeler yoktur. Hatta Allah'ın somut boyutunun tümünün özel ismi olan Rahmana tapının gibi bir ifade de yoktur.

Burada beş temel bilgiyi hatırlatmakta fayda var; şöyle ki:

a) Rahim, Rezzak gibi isimler, kelim ilminde gayr (Allah'ın öz varlığından ayrı) sayılırlar. Onlara fiili isimler denilir.

b) Kur'anda Allah'ın varlığı manasında zat, kadim, mücerred, vacip deyimleri geçmiyor. Çünkü hem bu manaları hem soyut-sonsuz varlık manasını içeren ve sadece kendisi ibadete layık olan manasında kullanılan Allah kelimesi yeterlidir. Sınırlayıcı nitelikleri çağrıştıran bu kelimelere ihtiyaç bırakmıyor.

c) Kur'anın isimler olarak kullandığı ve kelim ilminin sıfat-ı sübutiye dediği *kudret, ilim, irade, kelim, sem', basar ve hayat* gibi özelliklere ise, Ehl-i Sünnet ne ayn ne gayr olan sıfatlar, demiştir. Çünkü bu temel nitelikler somut ve soyut boyutlarıyla sonsuz olduklarından Allah'ın varlığının zatî (temel) boyutu sayılırlar. Bu itibarla ayn olmaya yakındırlar. Fakat bu sıfatlar, somut tecellilere dayandığından sonsuz yetkinlik manasında olan Allah'tan farklı bir mahiyet arz ediyorlar.

Ehl-i Sünnetin bu haklı ayrımını anlamayan fırkalardan biri, Allah'ın varlıktan başka hiçbir isim ve sıfatı yoktur, demiş. İbn Sina da bu görüştedir. Mutezileyi bile müşebbihelikle itham ediyor.⁴ İkinci fırka; oturma, baş, el, ayak da dâhil ne kadar beşerî nitelik varsa Allah'a isnat etmişlerdir. (Bunlara Mücessime ve Müşebbihe denilir.) Galiba bu gibi yanlış anlamaları önlemek için Said Nursi, Allah'ın isimlerini İbn Arabî gibi değil de potansiyel soyut güçler olarak algılıyor. Bu maddi varlık âlemini o potansiyel güçlerin görünür hali olarak görüyor. Çünkü asrımız, bencil ve materyalisttir; tevhid ve irfan namına kabul edilen varlığın birliği tezini bencillikte, firavunluk ve materyalizmde kullanır, diye bizi uyarıyor.

⁴ Onun Talikat kitabına bakılabilir.

d) Fakat yine Kur'anın sıkça kullandığı *El-Azizül-Hakîm* deyiimi eğer anlaşılırsa insanları bu gibi tehlikelerden korur, şöyle ki: *Aziz*, izzetli yani sonsuz yetkinlikte ve özgürlükte olan varlık demektir. Peki, Allah böyle olduğu halde neden bazı işleri sınırlı ve bize göre eksik yapıyor, manasındaki bir soruya **cevap *El-Hakîm*** kelimesidir. Bu kelime manasıyla ve kip yapıyla der ki: Allah sonsuz yetkinliktedir; her şeyi sonsuz olarak yapabilir. Fakat onun hikmeti bu şekilde sınırlı yaradılışı gerektiriyor. İşte bu hikmetin birinci amacı imtihan ve gelişmedir.

Hikmet etimolojik olarak deveyi bağlayan tahta kalıp demektir. Sonra fayda ve amaç manasında kullanılmış. Çünkü bir şeyden umulan fayda ve amaç o şeye sınır ve biçim verdirir. Sonra bu kelime, felsefe manasında kullanılmıştır. Çünkü felsefe eşyanın fayda ve amaçlarını araştıran ilim dalı olduğu gibi, bu bilgiye sahip olan kişiyi de güzel ve ahlaklı bir kalıba koyuyor. Yüzyıl önce ise, bu hikmet kelimesi fen ilimleri manasında kullanıldı. Çünkü fen ilimlerinde bu üç özellik fazlasıyla vardır. Demek çıkarıcılar ve çoğunlukla çıkarıcı olan siyasiler feylesoflar ve fenciler tam veli olamazlar. Çünkü gerçek manada kendilerini sınırlı düşünmekten kurtaramazlar.

e) Allah sonsuz soyut varlığın ismi olduğu gibi, Rahmaniyyet denilen, onun somut yansımaları da özellikle yukarda saydığımız yedi sübuti sıfatın tecellileri de devamlı ve zamanlar üstü faaliyette oldukları için yine sonsuzdurlar. Mesela bugün bilim Allah'ın kudret ismi olan enerjinin adeta sonsuz olduğunu görüyor. Sayısız varlıklara form ve şekil veren sonsuz bir ilmi gördüğü gibi sonsuz ihtimaller içinde en faydalı ve gerçekçi ihtimali seçen bir iradeyi yine gözlemliyor. Diğer isimleri bunlara kıyas edebilirsiniz.

Mesela **kelam** ismi gereği kâinat sonsuz mana, sanat ve bilinç katmanları içeren bir kitap gibidir. İnsanlık on bin senedir bütün ilimleriyle bunu anlamaya çalışıyor; daha bitiremedi. Allah'ın elliye yedi yerde bu varlık kitabını Rahmaniyyet olarak göstermesi ve bu Rahmaniyyetin dil ve ilim seviyesinde bir ifadesi olan Kur'anı bizlere anlatması, başlı başına bir mucizedir. İnşallah daha sonra Rahman ismiyle ilgili bu 57 ayeti tefsir edeceğiz.

Ey insan, seni mutlak yokluktan kurtarmak için yüce aşkın âlemden sana ipler gibi sarkıtılan İlahî isimlere yapış; varlık cennetine çık. Yoksa kesin olarak bil ki, karanlık ve yokluk en büyük cehennemdir. (Mesnevi-i Arabî)

Cennet müşahhas, İlahî isimlerdir. (İmam Rabbani) Onun için Allah'ın cennet-cehennem gibi somut icraatını ve bu tarz yaratmanın alt yapısı olan diyalektik süreci anlatan ve Rahman kelimesi ile başlayan 55. surenin son ayeti şöyle diyor: *Celal ve cemal sahibi olan ve bu dualiteli tecelli ile varlığı geliştiren Rabbinin ismi, çok çok bereketlidir.* Evet, bütün kâinat öyle bir birlik içinde yönetiliyor ki; sanki bütün varlıklar birden tek bir isimdirler.

10) Benlik, Bilinç, Kalp ve Arınma

Bu makalenin başından beri göstermek istediğimiz mana şudur: Varlık ve gerçeklik cennetine çıkmak için bizim arınmamız yani benlik ve bilincimizi eski tabir ile kalbimizi temizleyip soyuta, manaya, sonsuzluğa kavuşmamız gerekiyor. Bu konuda milyonlarca adap, tasavvuf, kişisel gelişim ve psikolojik destek kitapları var. Arınma işini bunlara havale ediyoruz. Sadece bu kadar deriz ki:

Bu yolda, bu eğitimi veren kitaplar ve şeyhlerde eğer kutsallık ve sonsuzluk manası yoksa arınma yerine insan daha çok kirlenir ve daha çok karanlıklara gömülür. Eğer kutsallık ve sonsuzluk manası var da işin pratize edilmesinde denge yoksa arınma bu sefer sakat ve eksik kalır. Çünkü denge varlığın, başarının ve hayatın olmazsa olmazıdır; denge İslamiyet demektir. Onun için *Kim Hz. Muhammed'in izinde giderse o, çok daha kısa bir zamanda ve daha sağlıklı olarak veli olur*, diye tasavvuf önderleri hükmetmişlerdir.

Evet, insanoğlunun somut varlığı çok küçüktür. Fakat bilinç, mana ve eylemler olarak o bir kâinattır. Eğer sağlıklı olarak arınırsa, duygularını istikamet yani denge üzere çalıştırabilirse yücelir, bir kâinat olur. İşte bundan dolayı *En büyük keramet istikamettir*, demişlerdir.

Sakin, bunları yazdı diye beni veli sanmayın. Çünkü ben sıradan bir insanım; çok korkar ve üzülürüm. Bütün yakın arkadaşların bunu biliyor. Fakat asgari seviyede inancımı kurtarmak için bu konudaki dinî literatürü araştırdım; bu yazı ortaya çıktı. Herkes bilir ki araştırmak ve bilmek, yaşamaktan çok farklı bir şeydir.

11) Hz. Yusuf'un Velayeti

Her peygamberde ağırlıklı olarak bir isim tecelli eder. Hz. Yusuf da ise rüyaların ve olayların mana ve yorumunu bilmek için Nur ismi tecelli etmiştir. Yani her soyut şey onun kalbinde somut bir mana olarak tecelli etmiştir. Velilerde keşif dediğimiz hakikat de budur. Bu işin aracısı hayal duygusudur. Hayal beyinde oluşan nuranî bir akımdır. Hayal, soyut manaları somutlaştırır ve güzel gösterir. Sinema sanatçısı bu gerçeğin başka bir ifadesidir.

Hulasa: İbn Arabî'nin Fusus'ta söylediği üzere Hz. Yusuf'ta Nur ismi tecelli etmiştir. Nur ismi ise soyut varlıklara somut, hayalî, keşfi bir şekil verir. Onun için bazı düşünürler *Kâinat Allah'ın hayalidir*, demişlerdir. Evet, geçmiş ve geleceğiyle bütün varlık ve bütün âlemleriyle kâinat, Allah'ın güzel isimlerinin manalı sahneleridir.

Allah'ın isimleri sonsuz olduğundan bu sonsuzluk, isimlere mazhariyette merkezi bir nokta olan insanda özgürlük tarzında tecelli etmiştir. Demek velilik insanın bu özgürlüğünden vazgeçip İlahî takdir ve plana uymasıdır. Teslimiyet, tevekkül ve rıza denilen bu uyum sağlandıktan sonra insan artık ne üzülür, ne de korkar; hiçbir varlığı ötekileştirmmez. Evet, Yusuf ona kötülük eden kardeşlerini kınamadı, ötekileştirmede, aksine onları kurtarmak için kucakladı.

Kalbin bu gözünün körelmemesi için başta cinsellik olmak üzere insan Hz. Yusuf gibi maddi lezzetlerden uzak durmalıdır. Veya en azından madde örümceğine kendi özgün varlığı olan bilincini kaptırmamalıdır. Çünkü insan maddi lezzetleri bırakınca ruhanileşir. Ruh ise soyut olduğundan insan bir derece sonsuzluğu ve ölümsüzlüğü yakalar. Buda bu yükselişin zirvesi-ne, ruhun ve mananın mutlak etkinlik âlemi manasında Nirvana demıştır.

Fakat eğer bu maddi-bedenî lezzetler şükür dairesi çerçevesinde alınsa onlar manaya dönüşür. Bu mana onlara bir ruh olduğundan ayrıca ruhanileşmeye gerek kalmaz. Demek İslamdaki velayet, sırf ruhaniliği esas alan Hind velayetinden daha üstündür. Yusufun velayetinin nereslerden kaynaklandığını görmeniz için **Sadece İnsan** kitabımın içinde yayınlanan Yusuf suresi

tefsirini okumanızı dilerim. Bu tefsir içinden Yusufun, gerçekliğin özü ve çekirdeği olan sonsuz Allah'ı bilmesinin bir kesitini buraya alıyorum. İşte:⁵

Ayet 36: *Ve onunla beraber, iki güç (iki fetâ, yiğit veya hizmetçi) daha hapse girdiler. Biri: Ben kendimi rüyada, şarap sıkıldığımı görüyorum, dedi.*

Diğeri Ben, başımın üstünde kuşların yediği ekmek taşıdığımı görüyorum, dedi. Bize bu rüyanın yorumunu, (manasını) bildir. Biz gerçekten seni, madde ve manayı birleştirmekle güzel işler yapanlardan biliyoruz (görüyoruz) dediler.

[Demek ancak birliği bilenler ve denge dairesinde güzel işler yapanlar, rüya gibi derin metafizik sırların yorumunu bilebilirler.]

Ayet 37: *Yusuf dedi ki: Size rüyada yedirilen yemeklerin tevili gerçekleşmeden ben mutlaka onun tevilini size haber veririm. Bu bilgi, beni zıtlarla terbiye eden Rabbimin bana öğrettiğidir. Ben gerçekten Allah'a inanmayan ve ahireti (dirilişi) tamamıyla inkâr eden bir milleti terk ettim.*

Bu ayette beş nükte var:

* Arapçasında birinci *gelmez (görünmez)* fiilinin faili *taamdır*. İkinci *gelmez (gerçekleşmez)* fiilinin faili ise bir evvel geçen *tevil (yorum)* kelimesine raci olan gizli *huve* zamiridir. Meallerde iki *gelmez* fiili aynı manada ve zahir manası ile yani rüyada görünmek manasında değil de normal günlük manasında kullanıldığı, ikisinin de faili *taam* olarak verildiği için meallerdeli haliyle ayet, mucizevî, ilmî manasını kaybetmiş; tevil ve rüya ile ilgili mesajını yitirmiştir.

* *Tevil* kelime olarak bir şeyi başa döndürme demektir. Evet, bir metni, bir kelimeyi tevil ve yorumlayabilmek için onu evveline ve aslına yani başa döndürüp ona göre mana vermek gerekir.

* Ve insanoğlunun ilk dönemlerinde ve ilk çocukluk yıllarında yemek ve taamlar çok önemli bir yere sahip olduklarından, rüyaların çoğu bu yemek literatürü ile görünüyorlar. Ayrıca rüya, soyut manayı somut olarak ve somut bir şeyi soyut olarak yansıttığından ancak zıtları bilen ve onları tevhid potasında birleştirenler, bu gibi rüyaların yorumunu bilebilirler. Onun için ayette *Rabbimin (zıtlarla beni terbiye edenin) bana öğrettiğidir bu*, denilmiştir.

* Burada duyguların sağlıklı gelişmesine vurgu vardır. Yani insan sağlıklı ve dengeli bir şekilde yetişmezse, rüya gibi ilimleri ve derin konuları öğrenemez. Bu yetişmenin vazgeçilmez iki önemli temeli ise şudur: *Allah'a iman (dayanak noktası.) Ahirete iman (umut ve beslenme noktası.)*

* Rüya kişi ve bireyde şahsî, metafizik bir açılım olduğu gibi, vahiy de peygamberin şahsında, evrenin özellikle o çağın mevcut ortamının rüyasıdır. Nitekim kıssadan hisse: *Yusuf rüya ile kurtulduğu gibi, Hz. Muhammed ve İslam da, vahiy ile kurtuldu*, gerçeğini hatırlamaktır. Muhammed imanının, samimiyetinin ve sadeliğinin getirdiği bu vahiy ile kurtuldu ve yoluna de-

⁵ Burada kıssadan hisse, Yusuf, İslam dinidir.. Onunla beraber hapse giren iki köle de milliyetçilik ve sosyalizmdir.

vam etti. Yusuf da bu özellikleri ve rüyasıyla kurtuldu ve yoluna devam etti. Evet, materyalist Firavunun memleketinde ve Allah'ı maddi bir varlık olarak bilen Mekke müşrikleri içinde sadık rüyalar ve vahiyler çok büyük bir tesir yapmıştır; tarihin akışını değiştirmiştir.

* O günkü Mısır da Mekke müşrikleri de Allah'a inanıyorlardı. Fakat gereğini yapmıyorlardı. İmanın gereğini yapmadıkları ve doğru (aşkın varlık olarak) Allah'a inanmadıkları için ayet *Allah'a inanmayan bir millet* ifadesini kullanmıştır. Mısırlılar ve Mekkeliler ahirete ise hiç inanmadığı gibi onu inkâr ve reddediyorlardı. Onun için ayet bu ikinci iman rüknü için *Ahireti ise tamamı ile inkâr eden bir millet* ifadesini kullanmıştır.

38. Ayet: *Yusuf sözüne devam ediyor: Ben babalarım (inanç ilkelerim) olan İbrahim, İshak ve Yakubun milletine (dinine) tabi oldum.*

Evet, tarihte sonsuzluğu, tevhid ve birliği esas alan üç gelenek var: Arap (İbrahimî) gelenek; zengin Yahudi (İshakî) gelenek. Ve çilekeş genel insanî gelenek: Yakub.

Bu sonsuz birlik sahibi olan Allah'a -sınırlayıcı- herhangi bir şeyi eş koşmak, bize yakışmaz. Bu sonsuz inanç biçimi, bize ve insanlara Allah'ın ekstra bir lütfudur. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilip şükretmiyorlar; (gereğini yapmıyorlar.)

39. Ayet: *Ey hapis arkadaşları! Dağınık ve birbirine zıt rabler mi? Yoksa, sonsuz birliği ile beraber (Vahid) ve bütün mevcudatı birleştiren, onları bir beden gibi yöneten (Kahhar) Allah mı daha hayırlı?!*

Yusuf (İslam ve din) ile beraber insanlığın iki hizmetkârı olan Milliyetçilik ve Sosyalizm de hapse atıldı. Sosyal hayat tamamıyla maddeye ve kapitalizme kaldı. Yusuf burada sınırlı ve dar düşünen milliyetçilere ve sosyalistlere sonsuzluk dersini veriyor. Evet, Allah, sonsuz olduğu için her şeyi hayra çeviriyor. Ve bütün zıtları tevhid potasında birleştirebiliyor.

Bazıları *kahhar* deyimini yok eden, imha eden manasında anlıyor. Fakat bu anlayış yanlıştır. Kelimenin aslı *çok güçlü* demektir. *Kahraman* kelimesi bu kökten gelir. Evet, Allah sonsuz gücü ile ve sonsuz ilmi ile bütün varlıkları ve farklı boyutları birleştirip bir beden gibi yönetiyor.

Ayet 40: *Ey sınırlı şeylere tapanlar! Siz, kendinizin ve babalarınızın taktığı birkaç manasız isimden başka bir şeye ibadet etmiyorsunuz! Hâlbuki sonsuz saltanat ve yetki sahibi olan Allah, bunların tapılması için bir bilgi, bir belge indirmemiştir. Hüküm, yargı ve karar sadece sonsuz olan Allah'a mahsustur. Sonsuz olan Allah, kendisinden başka hiçbir şeye tapmanızı emretmemiştir. Asıl doğru ve değerli din, bu şekilde sonsuz Allah'a bağlanmaktır. Fakat insanların çoğu sonsuzluğu bilmiyor.*

[Yani bir ilke ve değer, sonsuz ve evrensel olmadıkça insan için din ve temel bilgi olmamalı. Evet, yargılamak için sonsuz ilim gerek. Bu da Allah'a mahsustur. Onun için bu asırda dinin doğal ve evrensel değerlerinin yerini alan milliyetçilik ve sosyalizm neticede bir isim ve bir put olmanın ötesine geçemiyor.]

41. Ayet: *Ey hapis arkadaşları! İşte rüyanızın tabiri: Biriniz efendisine şarap içirecek yani hapisten kurtulacaktır. Diğeri ise, asılacak; kuşlar onun kafasının etini yemeye başlayacaktır. Yorumunu istediğiniz bu rüya kesin gerçekleşecektir.*

[Din ile beraber hapse atılan milliyetçilik, halkı ve halkın başkanını milli duygularla coşturduğundan ve sarhoş ettiğinden onun önü açılmıştır; devlete yakın bir makama çıkmıştır. Gariban ve fakirlerin putu olan sosyalizm ise asıldı. Yetmiş yıllık birikimleri (etleri) kurda kuşa yem oldu. Batı kapitalizminin uzay sanayisine yenildiler; bütün devlet kurumları leş edilip yok pahasına satıldı. Çünkü bunlar Allah'a yaklaşmak şöyle dursun, Allah'ın varlığını ve Onun fitrî yasalarını inkâr ettiler.]

12) Yoruldum; burada bu bahsi bitirmek istiyorum. Fakat bitirmeden önce size velayet kavramı hakkında yanlış veya yanlış anlaşılabilen birkaç sözü nakledeceğim.

Çünkü bilgi artı bir değerdir. Ve bilindiği gibi artının varlığı özellikle bu gibi konularda eksiyeye bağlıdır. Demek dar ve sınırlı benliğini geçenler sonsuz İlahî varlık güneşine bağlanırlar; günagün güzel mazhariyetlere ayna olurlar.

Bu konuda yanlış anlaşılan dört numune:

a) Ayrıca bundan sonra da, imkân ile vücub arasındaki hadsiz bir mesafe karşına çıkar ki; sen şu acib bu'diyeti kat'edip de, ulaşmak ve onun kurbüne vusûl bulmak nasıl mümkün olabilir. Daha bundan başka da yani imkân ve vücub arasındaki hadsiz mesafeden sonra da sonsuz seradikat-ı tecelliyat vardır. Bunların ötesi ise ölüm ve helakettir. (Mesnevi-i Arabî, Abdulkadir Badıllı tercümesi, sh: 641)

b) Eğer Ona senin cihetinden yaklaşmak istersen, inbisat edip yükselerek kendinden geçip cüz'iyetten çıkarak nev'inin külliyetine yükselmen, sonra ruhun ıtlak ve kayıtsızlığı ile tecerrüd edip külliyet kazanarak cinsinin makamına terakki etmen ve hakeza, yetmiş bine yakın perdeyi böylece geçmen icab eder. Zira O senin yanında olduğu gibi, her şeyin yanındadır. Eğer sen de her şeyin yanında olabilirsen, bulunduğun yerden onun yanında olabilirsin. Ondan sonra da imkân ile vücub ortasındaki hadsiz mesafe karşına çıkacaktır. Öyle yakınlığı içinde uzak olan ve altında binlerce otağ bulunan Zata vusul nasıl mümkün olabilir? Ki o otağların altında da ölümler vardır. Öyleyse Onunla beka bulmak için kendi uzaklığını ifna et ki kurbuyla Ona yaklaşıp. (Mesnevi-i Arabî, Ümit Şimşek tercümesi, sh: 492)

Kitabın Arapçasında geçen *süradık* kelimesi, otağlar manasında değil de perdeler ve katmanlar manasındadır. Bu iki alıntının tam ve doğru manasının anlaşılması için bu yazının ikinci maddesinde geçen parçaya bir daha bakınız.

c) Hz. peygamber miraçta imkân âlemini geçti, esma ve sıfatı da geçti. Yer kalmadığı için bir ayağını ötekinin üstüne koydu. Sonra hakkal-yakin mertebesini kazanmak için Zat-ı İlahiye doğru kulaç attı. (Zaman Gazetesi, Kürsü Sayfası)

d) Niyet mertebeleri içinde daha üst bir seviye olan fena-fillah ve beka-billâh mertebesinde kendini dahi unutma hali vardır. Evet, esma ve sıfat dairesini aşıp sübuhat-ı vech karşısında erimiş insanların niyetleri belki de böyle bir ufukta kendini bile görmeme, duymama, hissetmeme şeklindedir. Bu ufku paylaşanlara göre namazda iken kendini hissediyorsan hala bir alaik ve avaike meşgulsün demektir. Ben şirktir dememeye çok dikkat etsem de onlar kendi seviyelerine göre bunu şirk endişesiyle karşılarlar. (Yaşatma İdeali, Sh: 234)

Bu konuda doğru bilinen beş misal:

- İnsan sınırlı varlığını sonsuz İlahî varlık içinde eritirse, buna fena-fillah (Allah'ta fani olmak) denilir.
- Eğer varlığını yok etmeden o sonsuz İlahî sisteme bağlanırsa, ona beka-billâh (Allah ile var olmak) denilir. Beka-billâh, fena-fillahtan daha yüksek bir makamdır.
- Tevhid ve birlik gereği bütün varlığı bir bilmeğe cem' makamı denilir. Bu maddi sınırlı dünya âlemini ayrı bir kategori olarak görmeğe de fark denilir.
- İnsan bilgi ve iman olarak cem' (bütünlük) makamında olmalı. Sorumluluk ve kişilik olarak da fark makamında olmalı.
- En büyük velayet şariat dairesinde olandır. Çünkü şariat denge demektir. Denge demek, sonsuz İlahî sisteme bağlanmak demektir. Demek şariat namına dengesizce yapılan ve toplumu tıkayan bazı işler şeriattan değildir.

Çünkü şariat deyim olarak hukuk, yol ve yöntem demektir. Kelime olarak ise nehir demektir. Nehrin iki temel özelliği vardır: Nehir ne tükenir ne tıkanır. (Anonim)

Bu gibi güzel bilgiler için Kuşeyri Risalesini ve Filibeli Ahmed Hilmi'nin Amak-ı Hayal kitabını okuyabilirsiniz.

BİR İLAVE:

Bütün bu izahlardan anlaşılıyor ki; *Uzaya çıktık, teleskoplarla bütün evrene baktık, Allah'ı göremedik*, sözü ve bu tarzdaki propagandalar çok cahilce bir davranış biçimidir. Bu cahilce davranış, ilk önce İngiltere'de başladığından İngiliz matematikçi ve bilim adamı Whitehead, *Süreç Teolojisi* isminde bir kitap yazdı. Allah uzayda değil de geçmiş ve geleceğiyle bütün varlık âlemi içinde görünür diye bildirdi; Allah'a inananlar için geniş bir kapı açtı. Aslında görünen dünyadaki ilmi, manayı ve bilinçli sanatları görenler, Allah'ı somut varlık âlemi içinde de görebilirler.

Miraçtaki sidretül-münteha kavramı, varlıktaki süreç gerçeğini anlatıyor. Çünkü kâinat çok büyük bir ağaç gibidir. Geçmiş, onun kökü ve gövdesidir; gelecek de onun dal ve budaklarıdır. Miraçtaki olağanüstü hız ifadesi ise bütün yönleriyle bu kâinat ağacının Hz. Muhammed'e gösterilmesi demektir. Bu gösterilmede fizikî mesafeler diye bir şey yoktur. Nitekim bugün mesafe hızı, büyük bir önem taşımıyor. Bugün önemli olan bilgi işlem hızıdır. Evet, bütün alanları ile yaradılışın mahiyeti bilgi işlemdir. Her şey matematik formülleri ile anlatılabildiğine göre yaradılış ve varoluş bilgi işleminden ibarettir, denilebilir.

Tanrı ve Âlem kitabından anlaşıldığına göre; bu süreci ve bu sırrı anlamayan Mehmed. Said Aydın Hoca, Whitehead'ın tezi ile kelam ilmi arasında çokça sıkışmış ve çelişkiler yaşamıştır. Fakat Whitehead'ın talebesi olan Muhammed İkbal, hocasını tam anladığından büyük bir mütefekkir olarak hayatta yerini almıştır; dinî bilgilerin bireysel şeyler olmadığını, evrensel ve gerçek yasalar olduğunu anlatabilmiştir.

Evet, miraç, gaybî bir hadise yani ruhanilere ve meleklerle gösterilen bir mucize-i Ahmediye olduğuna göre; görünen kainatın mevcut durumundan ziyade onun geçmiş ve geleceğiyle ilgili bir gerçekliktir, diyebiliriz.. Bundan anlıyoruz ki; insan ruhu anlık, somut bir nesne değildir. Bütün biyolojik sürecin toplamından oluşan bir program ve yazılımdır.

İşte insanın beden, psikolojik ve sosyal olarak çektiği bütün zorluklar, bu program ve bu dosyanın zenginleşmesi ve kalite kazanması içindir. Evet, insanın değeri, kişiliği ve kalitesi bu dosya ve programa göredir. Çünkü insanın et ve kemiği hiç para etmez. Bu ontolojik temel mesele her üç dinin temel bir bilgisi ile şöyle anlatılabilir:

İncil *Allah ruhtur; Allah göktedir*, deyimleriyle bu derin ve ilmî meseleyi avama dahi anlatabilmiştir. Dinî anlamda gök metafizik âlem demektir; asla uzay manasında değildir.

İslamda ilim ve kanun ön planda olduğundan ve Kur'an daha çok rahmaniyete dayandığından Kur'anın vahiy edilişinde Cebrail demek olan Ruhul-emin görevlendirilmiştir. Cebrail, vahiy getiren yani iletişim meleği demektir. Bilimlerde, dinî bilgilerde ve iletişimde güvenilirlik demek olan eminlik esas olduğundan Cebrail bu isim verilmiştir.. Hristiyanlık ise, ilimden ziyade ruhanilik, inayet ve mucizelere yani rahimiyete dayandığından onların dininin oluşumunda Ruhul-kuds görevlendirilmiştir. Ruhul-kuds esin ve maneviyat meleği manasına gelir. Tevrat'ta ise Allah Tur-ı Sinada görünüp Musaya emir vermekle tanınır. Tur-ı Sina dağ demektir; sembol olarak devlet manasına gelir. Tevrat kelimesi de yasa ve şariat demektir. Yahudilere düşmanlık yaptıkları halde devlet, şariat ve siyasetten başka bir şey düşünmeyen bir kısım Müslümanların kulakları çınlasın.

Bahaeddin Sağlam